

Sumari

Presentació. Una realitat poc coneguda.....	9
Capítol 1. La Cambra de Cooperatives de Catalunya i Balears..	13
Capítol 2. Les cooperatives obreres de consum	27
Capítol 3. La Unió i Defensa dels Montepíos: les societats de socors mutus i les mutualitats	39
Capítol 4. De les societats agràries a les cooperatives i sindicats..	49
Capítol 5. Altres tipus de cooperatives.....	59
Capítol 6. Les societats i pòsits de pescadors.....	75
Capítol 7. La contribució d'ateneus, cooperatives, sindicats agraris, pòsits i associacions a l'educació i la cultura.....	81
Capítol 8. La Mancomunitat de Catalunya: el Museu Social i Acció Social Agrària.....	87
Capítol 9. La ideologia de la cooperació i l'esforç comú.....	93
Bibliografia.....	99

Una realitat poc coneguda

Sovint la història està excessivament orientada a l'anàlisi del poder i les formes de dominació econòmica, sense donar gaire valor a algunes de les dinàmiques socials que han fet possible el desenvolupament de la societat, de l'economia i la política de cada país.

A Catalunya la industrialització i la formació d'una potent burgesia industrial va anar acompanyada de l'aparició de l'obrerisme i del renaixement de la política catalanista. L'acció de la burgesia ha polaritzat l'atenció al llarg del segle XIX i començament del segle XX, deixant en segon lloc la contribució de les classes populars al progrés d'una societat més justa i democràtica, així com la seva contribució al procés per la llibertat de Catalunya durant aquells anys.

Un dels factors que contribuï a la construcció de la identitat de les classes populars al començament del segle XX fou el desenvolupament de l'economia social a Catalunya, especialment entre 1898 i 1920, en particular les noves formes d'organitzacions obreres i populars com els ateneus, les cooperatives, els sindicats agraris i pòsits de pescadors i les associacions de tota mena.

Entitats situades a la rereguarda de les lluites sindicals i polítiques, aixecaren un entrellat de societats arrelades als barris i als pobles d'arreu del país, que aglutinaven els obrers, els pagesos, els menestrals i, en bona part, la petita burgesia. Organitzades per poder accedir en millors condicions al subministrament d'aliments, a noves formes de producció col·lectiva, a l'accés a la salut, a l'educació, a la cultura i a l'esbarjo, crearen en bona part els fonaments de la cultura obrera i

popular d'aquells anys, tot aprenent a gestionar de manera col·lectiva els seus escassos recursos i les expectatives de canvi a què aspiraven.

Formava aquestes societats una xarxa econòmica i social de notable amplitud, amb nombre superior a les tres mil entitats i una mitjana de cent famílies per entitat. Algunes de molt més àmplies com la cooperativa la Flor de Maig, la mutualitat l'Aliança o l'Ateneu Enciclopèdic Popular, tenien afiliada, d'una manera o altra, a pràcticament la meitat de la població catalana dels anys vint i trenta.

Com diu l'historiador Pere Gabriel,

aquelles cooperatives crearen territoris de cruïlla i aiguabarreig d'una cultura popular i obrera, en la qual s'entrelligaven afirmacions i tradicions republicanes, obrerismes i catalanistes progressius, idees i morals llibertàries, socialismes reformistes o no tant, excursionismes i discursos naturistes, preocupacions higienistes, autodidactismes i exercicis de cultura, teatrals i d'oci.

El terme *economia social* havia aparegut a França a mitjan segle XIX, amb Proudon, Le Play i després Charles Guide, que organitzà el Palau de l'Economia Social en el marc de l'Exposició Universal de París de l'any 1900. Es difongué per Europa, conjuntament amb les idees de la cooperació i el mutualisme.

Amb la República, l'any 1934 la Generalitat promulgà la que seria la primera llei de l'economia social a Europa, la Llei de bases de la cooperació per a cooperatives, mutualitats i sindicats agrícoles, que per primera vegada regulava el conjunt de societats amb activitat econòmica "que tinguessin per finalitat la millora de les relacions humanes, a posar els interessos col·lectius per damunt de tota idea de benefici particular i suprimir el lucre entre els seus associats i entre aquests i la societat respectiva".

En els últims trenta anys han aparegut valuoses aportacions històriques sobre el moviment obrer i agrari, el cooperativisme, el mutualisme, les societats agràries i el cooperativisme del camp, i sobre els ateneus, orfeons i societats obreres culturals. Però manca encara una visió de conjunt de les aportacions d'aquestes societats a la realitat del país, que són sens dubte molt notables.

Cal tenir en compte, a més, les característiques del període històric al qual ens referim. S'esdevingué la crisi general política i econòmica de 1898 produïda per la derrota militar en la guerra de Cuba i l'enfonsament de l'economia colonial, la vaga general obrera de 1902, la Setmana Tràgica de 1909, el gran creixement industrial d'aquells anys, especialment durant la Primera Guerra Mundial fins a la vaga general de La Canadenca, que provocà una forta crisi social a Catalunya i la pèrdua de l'hegemonia de la burgesia industrial. Fou un període de creixement i estructuració rellevant de les organitzacions obreres i populars, de l'economia social a Catalunya.

El llibre pretén aportar nombroses dades d'aquest procés de construcció d'una societat popular paral·lela, veient els aspectes propis de cada tipus de societats, per acabar comprovant l'aparició i consolidació d'una cultura popular i associativa autònoma, ancorada en els ideals i valors que contribuïren a fer possible l'accés a la República i a la Generalitat de Catalunya el 1931.

Cooperativisme i mutualisme foren els models d'organització popular, al camp i a la ciutat, d'autogestionar les necessitats de la població, enmig del desinterès i abandonament per les classes dominants, també dites en aquella època "classes directores", de les condicions de vida i de treball del poble. Obrers, camperols i menestrals apren-gueren a organitzar-se pel seu compte, a gestionar directament les seves necessitats, a actuar autònomament en àmbits de la producció, del subministrament de queviures i altres articles de primera necessitat, de forjar una cultura pròpia en què els valors de la solidaritat, d'ajuda mútua i d'exigència de llibertats i igualtat civil contribuïren a aixecar un moviment d'emancipació social, de democratització de l'economia i la societat, de conquerir la llibertat nacional, la revolució de vegades.

En el darrer capítol m'estendré en l'actualitat i vigència d'aquestes idees i valors de l'economia social, amb el benentès que la construcció d'una societat i una nació lliures, d'una economia solidària i equitativa, exigeix el rearmament d'una cultura popular i potenciar

de nou l'autocapacitat del treball, del consum i de la cultura. Mitjançant aquestes accions es promou el desenvolupament de formes econòmiques plurals i participades, i una societat civil forta i activa, profundament compromesa amb la democràcia, la llibertat i el país.

Capítol 1

La Cambra de Cooperatives de Catalunya i Balears

Els darrers anys del segle XIX s'estructuraren les primeres grans organitzacions socials de la Catalunya moderna. El 1888 es fundà el sindicat Unió General de Treballadors a Barcelona. El 1894 es constituïa el Foment de Treball Nacional per part de l'empresariat, el 1896 la Unió i Defensa dels Montepíos per les societats de socors mutus i germandats, i el 1899 la Cambra Regional de Cooperatives de Catalunya i Balears. El 1910 es formaria la Confederació Nacional dels Treballadors.

La primera notícia de cooperatives a Catalunya es troba a l'any 1840 amb la presència de la primera cooperativa de consum a Barcelona coneguda pel nom de La Cooperació, formada per un centenar de famílies obreres del sector tèxtil, a l'entorn de l'Associació General de Teixidors del Cotó, que donà lloc també a una de les primeres societats de socors mutus, l'Associació de Protecció Mútua de la Indústria del Cotó, que suplía l'associació quan les forces governatives prohibien l'activitat del sindicat. En aquell mateix temps s'anaren constituint diverses associacions de treballadors, cooperatives de consum i de producció i mútues a l'àrea de Barcelona, l'Empordà, el Maresme, Osona i altres.

L'aprovació de la Llei d'associacions l'any 1877, va permetre la formació i el reconeixement dels sindicats, cooperatives, mutualitats, societats agràries, caixes rurals i associacions de tota mena sota el seu aixopluc. Possibilità l'organització d'entitats de resistència a la patronal i afavorí la formació de nombroses organitzacions obreres i popu-

lars en diferents àmbits de l'activitat econòmica, social i cultural del país.

A la fi del segle existien ja més de dues-centes cooperatives a Catalunya, de les quals unes vint-i-cinc eren de producció, un nombre semblant d'agràries i la resta de consum popular. A Barcelona s'estimava que hi havia una cinquantena de cooperatives, la majoria als barris obrers de Sant Martí, Sants, la Sagrera i Gràcia. El 1898, s'havia constituït un Comitè Regional de les Societats Cooperatives de Catalunya en una assemblea celebrada a la cooperativa La Bienhechora de Badalona, amb la participació de trenta-set cooperatives, que van prendre tres acords: elegir un comitè de coordinació presidit per Narcís Duran Jurera, de Sant Feliu de Guíxols, convocar un congrés del cooperativisme català l'any següent i publicar un diari sobre cooperativisme que s'encarregà a Joan Salas i Anton.

El diari va aparèixer el dia 1 de maig de 1899 amb el nom de *Revista Cooperativa Catalana*, amb el lema "Propagadora de tota mena d'institucions d'economia social i especialment de les societats cooperatives de consum, crèdit i producció". Es publicà mensualment amb setze pàgines, si bé varià de nom, així com de periodicitat i nombre de pàgines al llarg de la seva vida que fou de més de nou-cents números. N'eren propietàries les cooperatives associades, que pagaven una aportació inicial a més de la subscripció regular.

La *Revista Cooperativa Catalana* va ser un motor per al desenvolupament del cooperativisme a Catalunya i la difusió de la doctrina cooperativa, a més de facilitar la vinculació amb els moviments cooperatius d'Europa. Sota el lema de la revista, durant anys hi hagueren els següents eslògans: "U per tots i tots per u", "Tot pel treball i per al treball" i "Viure en una societat, on el benestar d'uns no engendri el malestar dels altres; on no es doni el bé de l'individu sense el bé de la col·lectivitat, ni el bé de la col·lectivitat sense el de cada individu: aquest és el nostre ideal", veritable síntesi dels ideals cooperatius, enfront del conservadorisme i liberalisme dominants.

El primer número plantejava la difícil situació provocada per la crisi del 98, tant política com econòmica, així com la necessitat d'emprendre iniciatives per part de les classes populars per tal d'organitzar-se i poder afrontar la millora de les institucions econòmiques i socials i el seu progrés cultural, amb l'objectiu de transformar la societat. La revista pretenia difondre i analitzar les experiències del cooperativisme, per tal de potenciar-ne el creixement i contribuir a la millora de les condicions de vida dels obrers industrials i dels treballadors del camp.

El juny de 1899 se celebrà el Primer Congrés Cooperatiu Català – Balear, al qual se sumaren les cooperatives de Menorca, molt actives. L'objectiu era assentar les bases per al desenvolupament del cooperativisme, coordinar-ne l'activitat i les actuacions de futur. Van participar al congrés quaranta-vuit cooperatives, entre elles cinc de Menorca, i un centenar de delegats. Entre totes les cooperatives presents sumaven unes set mil famílies associades amb un volum de vendes de 2.755.479 pessetes.

Hi hagueren quatre ponències: sobre reformes legislatives, organització i propaganda, cooperació agrícola i relacions comercials. “El dictamen sobre les reformes legislatives” fou presentat per Joan Salas i Anton, republicà i maçó, advocat de la cooperativa La Sabadellenca i director de la *Revista Cooperativa Catalana*, i va ser aprovat per aclamació. El dictamen se centrava en el tractament dels tributs aplicats a les cooperatives, en molts casos superiors en la pràctica als aplicats als comerciants i industrials, amb les següents conclusions: *a)* calia eximir les cooperatives de consum del pagament de la quota fixa i de patents de la contribució del comerç; *b)* eximir totes les societats cooperatives, de consum, producció o agràries, del sis per cent dels rendiments anuals; *c)* igualar a les altres societats, la tributació dels serveis de cafeteria i oci de les cooperatives, i a més en proporció als dies oberts (sols obrien els caps de setmana); *d)* que les escoles de les cooperatives estiguessin exemptes de tributació a l'igual que les religioses, i que en cas de cobrar el servei tributessin tan sols al dos per

cent dels resultats; e) eximir les cooperatives de producció del pagament de la quota durant els primers cinc mesos d'activitat, i altres qüestions no menys importants. Finalment, demanava l'aprovació d'una Llei de cooperatives que afavorís el desenvolupament i la promoció del cooperativisme, atesa la seva contribució a la millora de vida dels treballadors i sectors populars. El dictamen fou enviat al diputat Pi i Margall, que el presentà al Congrés de Diputats.

Enric O. Raduà, metge, representant de la Junta Comarcal de les Societats Agrícoles Federades de la província de Lleida, a Maldà, presentà la ponència sobre cooperativisme agrari. Denuncia l'abandonament de l'agricultura i de les indústries agràries, raó per la qual era necessària la promoció de cooperatives per als treballadors del camp, amb el triple objectiu de millorar el nivell de vida dels pagesos, modernitzar l'explotació de la terra i de les indústries de transformació, i potenciar la participació dels treballadors del camp a tots els nivells i institucions. Per aconseguir-ho plantejava cooperar en l'adquisició dels productes que necessitava el pagès per al treball al camp, la formació de caixes de crèdit agrari, la creació d'escoles i granges agrícoles per promoure l'explotació eficient de la terra i quan fos possible secundar la cooperació agrícola de treball amb terres a cens redimible.

Quant a l'organització, les cooperatives es dotaren d'una autèntica estructura funcional:

1. Constituïren la Cambra Regional Cooperativa Catalana – Balear com l'organització representativa del sector cooperatiu.
2. Organitzaren les cooperatives per comarques (quaranta-set comarques entre Catalunya i les Illes Balears). A cada comarca on hi havien més de cinc cooperatives s'elegiria una Junta Comarcal, que designava un representant per a la Cambra Regional.
3. Els membres comarcals de la Cambra Regional nomenaven una Junta Permanent que assumiria la gestió i el govern de la política i economia de l'entitat, per tal de promoure el cooperativisme, la seva coordinació i relacions, i editar la *Revista Cooperativa Cata-*

lana com a òrgan del sector. Mentre es feia el següent procés, una Junta Regional Interina dirigiria la cambra.

4. Acordaren que les cooperatives aportarien a la cambra un quart per mil dels ingressos de les vendes que realitzés cadascuna.

Al congrés es decidí també constituir una Oficina de Relacions Comercials que tenia per objecte la realització de les compres en comú per a les cooperatives que s'hi adherissin, amb l'objectiu d'abaratir els productes, reduir els costos de gestió comercial, millorar la informació i el subministrament dels productes i, en la mesura que fos possible, afavorir les compres dels productes a les altres cooperatives agràries o de producció. Les cooperatives adherides aportarien una acció de vint-i-cinc pessetes, més l'1 % de les compres que efectuessin des de l'oficina. El model europeu de l'època era anar cap a una Cooperativa Central de Compres a cada país.

Finalment, al congrés s'elegiren els membres de la primera Junta Regional Interina: president, Joan Salas Anton, de La Sabadellenca; vicepresident Narcís Duran Juera de l'Econòmica de l'Agullana i Joan Torres Petrus de la Obrera de Ciutadella; tresorer, Pere Arrufat de Teixidors a Mà, de Gràcia; comptador, Vicenç Badias de La Regeneradora, de Llagostera; secretaris, Enric O. Raduà de la Junta Comarcal de Societats Agràries de Lleida, Maldà, i Eladi Gardó de La Lleialtat, de Gràcia, i vocals, Carles Puntons de L'Econòmica, de Sant Martí, i Elias Sais de L'Equitativa, de Palamós.

L'organització comarcal, o de segon nivell, fou l'element clau per estructurar el moviment cooperatiu que hauria de permetre superar l'aïllament de les nombroses cooperatives locals existents, disperses per pobles i barris, quan no per oficis o afinitats; es mantingué l'esperit federatiu i comunitari en què s'aixeca el moviment cooperatiu català, segurament per influències del republicanisme federal i de l'anarquisme.

La mitjana de famílies associades per cooperativa era en aquests anys d'uns 145 socis. Les més grans eren El Porvenir Obrero de Maó, L'Equitativa de Palamós i La Sabadellenca, amb centenars d'associats

cada una. L'estructura comarcal de la cambra a la fi de 1899 era la següent:

- Alt i Baix Empordà: L'Econòmica, de l'Agullana; L'Equitativa, de Palamós; La Llei, de Calonge; L'Econòmica, de Begur; La Guixolencs i la Unió, les dues de Sant Feliu de Guíxols, i L'Honestedat, de Torroella de Montgrí.
- Garrotxa i Gironès: La Fraternitat, de Castellfollit de la Roca; La Santjuanenca, de Sant Joan les Fonts; Cooperativa de Sant Jaume de Llierca; La Protectora, de Cassà de la Selva; La Regeneradora, de Llagostera, i La Protectora, de Salt.
- Guillerics, Vic, Camprodon: La Pau Rodenca i la Primera del Ter, de Roda de Ter; Cooperativa Manlleuencs, de Manlleu, i Cooperativa de Sant Antoni de Cabellera, de Camprodon.
- Costa de Llevant i Montseny: La Benefactora i la Veritable Fraternitat, de Badalona; L'Econòmica, del Masnou; L'Aliança, La Unió i l'Obrera, de Premià; L'Equitativa, de Blanes; L'Amistat, de Sant Celoni, i l'Obrera, de Tiana.
- Pla de Barcelona: La Artística Carpintera, de Barcelona; El Parc, de Barcelona; La Fraternitat, de la Barceloneta; La Formiga, La Lleialtat, La Nova i La Redemptora, de Sants; La Unió, de les Corts; La Torre, de Sant Gervasi; Teixidors a Mà, La Lleialtat, La Instructiva i La Constància de Gràcia; La Flor de Maig, L'Econòmica, L'Artesana, Pau i Justícia, La Fidelitat i La Producció Treballadora, de Sant Martí i el Poble Nou; La Confiança i L'Andreuencs, de Sant Andreu; L'Obrera i La Catalana, d'Horta.
- Vallès i Bages: La Castellarenca, de Castellar; L'Olesana, d'Olesa; La Individual Rubinenca, de Rubí; La Sabadellenca; El Per-vindre, de Monistrol; La Protectora Civil, de Terrassa i L'Agrí-cola, de Sant Fructuós del Bages.
- Pla del Llobregat: La Fraternitat, de Sant Feliu; La Unió Sambo-iana, de Sant Boi; La Unió, de l'Hospitalet; La Unió, de Sant

Joan Despí; La Confiança, d'Esplugues; La Igualtat, de Sant Vicenç dels Horts; L'Aliança, de Molins de Rei, i La Progres-siva, de Sant Just.

- Penedès i Tarragona: La Protectora, del Vendrell; Cooperativa de Torredembarra; Societat d'Agricultors, de Rodonyà; El Foment Obrer de Valls, i La Cooperativa de Treballadors Agrícoles de Cornudella.
- Pla d'Urgell: Les Societats Agrícoles de les Borges Blanques, Cervià, l'Espluga Calba, els Omells de na Gaia, Belianes i Maldà i la Junta Comarcal de Societats Agrícoles de Lleida.
- Menorca: El Pervindre de l'Obrer, Pau i Treball, i La Lleialtat, de Maó; L'Obrera, de Ciutadella; La Unió Villacarlina, de Sant Carles, i El Pervindre de la Velleja, d'Alaió.

El tercer nivell d'actuació de la cambra fou l'Oficina de Relacions Comercials, que un cop s'endegaren les compres en comú s'instal·là en uns baixos que servien de magatzem. El balanç al cap de quatre mesos, ens diu que hi participaven quaranta-cinc cooperatives, si bé tan sols trenta-una feien algunes compres conjuntament, amb un gir total de 51.317 pessetes i unes pèrdues de 513,17, cosa que requeria un major esforç per augmentar la capacitat de compres i poder obtenir resultats positius. L'experiència de coordinar les compres en comú acabaria fracassant.

Eren anys de constants enfrontaments obrers per les males condicions de treball i vida existents. La vaga general obrera de 1902 que començà el 17 de febrer, era expressió d'aquest malestar. Durà una setmana a Barcelona i altres ciutats obreres com Sabadell, Terrassa, Mataró, Manresa, Badalona, Reus, Tarragona... Els obrers ocuparen els carrers, tancaren els comerços i feren barricades. El capità general de Barcelona cridà, entre altres, Joan Salas i Anton, president de la Cambra de Cooperatives i regidor de Barcelona, per saber si es tractava de l'inici d'una revolució socialista. Les cooperatives facilitaren la subsistència dels treballadors en vaga. Es decretà l'estat d'excepció i l'exèrcit sortí al carrer. El cost fou molt elevat, segons l'estudi

d'Alfonso Colodrón, amb un balanç de cent morts, més de tres-cents ferits i almenys cinc-cents detinguts, a més dels que s'amagaren i fugiren. Es calcula que participaren a la vaga uns cent mil obrers a tot Catalunya.

En aquest context de tensió social i repressió es convocaria el Segon Congrés de les Cooperatives que se celebrà el maig de 1902. Es reuní a Barcelona, al Palau de Belles Arts, amb la participació de 178 delegats i 81 cooperatives. El congrés volia aclarir alguns dels debats que s'havien obert durant aquests anys a Europa sobre el model de cooperativisme a desenvolupar, amb la il·lusió de poder afrontar majors iniciatives en comú. Es van debatre els següents temes, que reflectien els problemes a què s'enfrontaven les cooperatives i que n'havien de permetre el reforçament:

1. Com aplicar els retorns cooperatius i la importància de les reserves col·lectives. La conclusió va ser que es fes evolucionar el règim individualista de les cooperatives, que retornaven tots els excedents anuals als socis, vers un règim mixt en el qual, com a mínim el 50 % de l'excés de percepció havia de ser destinat a un fons col·lectiu de la societat, una part per consolidar i millorar la cooperativa i l'altra part per a obres de solidaritat; aparegueren posicions més radicals d'avançar cap a formes col·lectivistes en què la majoria dels excessos s'apliquessin als fons comuns.
2. Quina era la missió de les cooperatives obreres dins del moviment obrer. Relació amb els sindicats obrers, societats de socors mutus i contribució a l'emancipació dels treballadors. Es va concloure que les cooperatives s'inclouïen en el moviment obrer i que era convenient que els cooperativistes formessin part d'algun sindicat i d'una societat de socors mutus. Les cooperatives havien de contribuir activament a la transformació social i a la socialització de l'economia.
3. L'obra de la Cambra de Cooperatives era de cooperació o de cooperativisme? Es reafirmà l'aposta per un cooperativisme mi-

litant que unís els serveis de la cooperativa amb la doctrina de l'emancipació social, superant les pràctiques de cooperació aïllades. L'emancipació havia de ser l'ideal final de la cooperació.

4. La implicació de les cooperatives en la instrucció i educació dels obrers. Al congrés es decidí que la instrucció i l'educació havien de formar part dels objectius de les cooperatives, i que calia dedicar una part dels excedents a aquestes tasques, impulsar escoles a les cooperatives i estudis especials adequats a l'activitat de la societat; alhora, reclamaven la realització de polítiques públiques d'ensenyament.
5. Les cooperatives de consum s'han de limitar als comestibles? No, no haurien de tenir altre límit que donar resposta a qualsevol necessitat de productes i serveis que tinguessin els treballadors i les seves famílies.
6. És positiu que hi hagin diverses cooperatives de consum en un mateix poble o barri? Era un debat difícil per la dispersió de les cooperatives, però la conclusió va ser clara, afavorir l'agrupació en una sola cooperativa per cada barri o poble, per tal de potenciar la seva força. En aquest sentit s'aconsellava que les Junes Comarcals promoguessin la fusió d'aquelles que estiguessin en un mateix territori, seguint l'exemple del cooperativisme europeu.
7. És preferible obrir les botigues durant tot el dia o només als vespres? Atès que moltes botigues cooperatives funcionaven en tornar del treball, per la dedicació voluntària dels seus socis, a vegades rotativa entre ells, era un repte obrir tot el dia perquè representava un cost superior i la professionalització de la botiga. El congrés aconsellà que totes les que poguessin fer-ho tendissin a obrir tot el dia, ja que la seva utilitat i servei serien majors i la feina més eficient.
8. L'organització d'una base estadística de les cooperatives. És necessari donar les dades de l'activitat de les cooperatives a la

cambra, per poder tenir un bon coneixement de la realitat i de les necessitats conjuntes.

9. Cal modificar l'organització de la Cambra de Cooperatives? Es va valorar positivament l'activitat de la cambra, però convenia ampliar-ne les funcions per tal que l'entitat tingués més actuacions i iniciatives pròpies, a més de les de coordinació general.
10. S'ha d'impulsar la cooperació de compres en comú entre les cooperatives? Tot i el fracàs inicial es decidí afrontar l'organització de les compres en comú, promoure una societat que agrupés les cooperatives per fer les compres a l'engròs i nomenar un delegat de cada cooperativa per treballar en el projecte.

Pocs mesos després s'aproven els estatuts d'una cooperativa central de compres, de la qual serien socis les cooperatives que s'hi integressin, si bé més endavant decidien obrir les portes també a totes les societats obreres que volguessin incorporar-s'hi. Ampliaren les seves funcions a la venda directa al públic, a la producció d'articles per a la seva comercialització i la creació d'una caixa o banc de les cooperatives. Els somnis i les il·lusions van ser majors que els recursos i les capacitats que tenien, i el projecte no pogué realitzar-se.

Enfront d'aquest voluntarisme en realitat foren anys de replegament general de les organitzacions obreres. Expressió d'aquesta situació fou el cas del president de la cambra, Salas i Anton, que va quedar molt afectat pels fets de la vaga de 1902 i la repressió que seguí, i per no haver estat reelegit regidor a les eleccions de 1903, fruit de les baralles entre sectors republicans i obrers. Enmig de la decepció de tot plegat se'n va anar a Londres. La Cambra de Cooperatives va entrar durant anys en una situació de desànim, desorientació i escassa activitat. Gràcies a la revista i a l'activitat de les organitzacions comarcals es garantí la continuïtat.

L'assemblea de 1911 elegí com a president Francesc A. Ripoll, que n'era l'assessor jurídic, i una nova Junta permanent, que reorganitzaren la cambra i dinamitzaren de manera realista algunes compres en comú. Posteriorment decidiren convocar un Congrés Nacional de

Cooperatives d'àmbit estatal, amb col·laboració amb els nuclis cooperatius del País Basc, València i Madrid, per tal de potenciar el cooperativisme a tot l'estat.

Entre els dies 6 i 9 de desembre de 1913, s'inaugurà el Primer Congrés Nacional al Paranimf de la Universitat de Barcelona. En el comitè organitzador al costat dels dirigents de la cambra com Ripoll, Raduà, Renté, Gardó i Coloma hi havien també Eusebi Coromines i Joaquim Cunillera d'Unió i Defensa dels Montepíos, el doctor Girona de la Quinta de Salut l'Aliança, Francesc Moragas de la Caixa de Pensions, Josep Tallada del Museu Social i altres; amb voluntat d'aconseguir una àmplia participació. Nomenaren president del congrés Joan Salas Anton, que vingué expressament des de Londres. Els temes del congrés foren:

- El fi social de la cooperació
- La neutralitat cooperativa
- La relació de la cooperació obrera amb el moviment sindical i l'emancipació dels treballadors
- El cooperativisme i el mutualisme
- Les escoles cooperatives
- La tributació de les cooperatives

A més, s'efectuaren diverses comunicacions sobre diferents temes: els bancs centrals, les cooperatives de crèdit, les cooperatives de producció, les relacions entre les cooperatives i els sindicats agraris o sobre la participació de persones no obreres en la gestió de les cooperatives obreres.

Al congrés hi participaren cent vint-i-tres entitats inscrites, de Catalunya, València, el País Basc, Castella, Andalusia, Extremadura i Galícia; delegacions de cooperativistes francesos, anglesos i de l'ACI, així com d'altres entitats econòmiques i socials i destacats intel·lectuals.

Ara bé, els resultats pràctics del congrés foren escassos. L'objectiu de constituir la federació estatal no s'aconseguí i haurien de passar

quinze anys per crear-la. A més, els debats provocaren serioses divisions d'opinió entre les posicions del cooperativisme obrer i les visions dels intel·lectuals liberals que hi participaren, especialment en els temes de la neutralitat de les cooperatives i sobre el suport a les escoles cooperatives. De fet els articles apareguts a *La Publicitat* de Barcelona i a *El Socialista* de Madrid posaren en evidència les contradiccions entre les posicions obreristes i les reformistes. Polèmiques que degueren afectar seriosament el mateix Francesc A. Ripoll, que al cap d'un any va presentar la dimissió del càrrec de president de la cambra i va anar a buscar a Londres Joan Salas i Anton per tal que tornés a Barcelona i assumís de nou la presidència de la cambra.

L'any 1916 se celebrà de nou una assemblea extraordinària de la Cambra Regional de Cooperatives de Catalunya i Balears, amb la participació de noranta-set cooperatives que representaven setze mil cinc-cents famílies cooperadores, sota la presidència de Salas i Anton, al Palau de Belles Arts, on s'aprovaren algunes resolucions notables:

- Promoure la fusió de les cooperatives d'una mateixa població, per tal de reduir els costos i incrementar-ne la capacitat.
- Obrir les portes de les cooperatives a tots els obrers, considerant que era contrari a l'esperit democràtic de les cooperatives limitar el nombre dels associats.
- L'admissió de les dones com a socis de ple dret a les cooperatives.
- Destinar un percentatge superior al 15 % dels excedents de la cooperativa a un fons col·lectiu irrepartible.
- Les cooperatives havien de prioritzar les compres a través de la secció de compres de la cambra.
- Estendre les cooperatives de consum a tots els pobles.
- Buscar les formes d'integrar les activitats mutuels amb les cooperatives.
- L'objectiu final era la substitució dels acaparadors pel règim cooperatiu.

En aquells moments la situació econòmica i social de Catalunya era de bonança, gràcies al ràpid creixement dels negocis pel subministrament de tota mena de productes als països implicats a la Primera Guerra Mundial, si bé en general aquest benestar no repercutí en la millora de les condicions salarials dels treballadors, sinó que extremà les desigualtats socials. El descontentament obrer era molt ampli i la CNT s'estengué per tots els centres industrials.

Va créixer també el nombre de cooperatives de consum, si bé el creixement no anà acompanyat d'un increment de la capacitat de compres conjuntes, ni d'altres actuacions comunes, sinó que, per contra, hi hagué una dispersió dels esforços. A vegades, les cooperatives eren qüestionades pels sindicats obrers perquè distreien els treballadors de l'enfrontament directe contra els patrons i el capitalisme, tant per part dels anarquistes com dels socialistes. D'altra banda, es donà l'aparició de corrents més reformistes i interclassistes en el sector cooperatiu, així com la seva diversificació en altres àmbits d'activitat, la qual cosa, si bé ampliava el seu camp d'influència, dificultava la coordinació.

La Cambra de Cooperatives no va saber orientar aquesta situació i a poc a poc va anar reduint l'activitat. Finalment el mateix president, Salas i Anton, presentà la dimissió irrevocable i correspongué al vicepresident, Eladi Gardó de la Lleialtat de Gràcia, afrontar el tancament de la Cambra de Cooperatives.

Davant d'aquest buit organitzatiu diferents agrupacions territorials promogueren la constitució d'una nova Federació de Cooperatives Catalanes a la darrera de 1918. Les federacions de Barcelona, Tarragona i Girona en foren les principals gestores. Posteriorment es convocà el IV Congrés Regional de Catalunya que se celebrà a Barcelona el març de 1920, amb la participació de més d'un centenar de cooperatives. La revista va canviar el nom per *Acció Cooperatista* i assumí la direcció en Joan Coloma Chalmeta, de Sants. Entre els participants al congrés destacà Joan Ventosa i Roig, en representació de La Regeneradora de Vilanova i la Geltrú, que feia poc havia publicat el llibre

Les Cooperatives Obreres. A l'assemblea de l'any següent presentà una ponència sobre el "Sistema d'organització de les cooperatives de producció", i el 1922 assumí la presidència de la federació i es convertí en un dels grans dirigents i ideòlegs del moviment cooperatiu català.